

YKS KAKE niikkärigate

Vastakaanon. Suomalainen kokeellinen runous 2000–2010. Toim. Juri Joensuu, Marko Niemi & Harry Salmenniemi. Osuuskunta Poesia, Helsinki 2011. 490 s.

Käsillä olevalla kirjalla on lähtökohta. Lähtökohta ei ehkä ole historiallinen, teoksen kokoajien motiivit ja intentiot saattavat olla aivan jotain muuta, mutta tietty historiallinen tapahtuma asemoi teoksen runokentällä. Kokeellisen runouden yllä leijuu *Helsingin Sanomien* kriitikon Jukka Petäjän aave, jonka *Hesarigateksi* nimitetystä pöyhkeästä ja asiavirheitä sisältäneestä kokeellisesta miellettyjen runokokoelmien nippukritiikistä ”Uuden runouden äänenmurros” (*HS* 19.10.2009) syntyi kiivas keskustelu, jossa katajaisen maan runoilijat hyökkäsivät petäjaisen kriitikon kimppuun. Hyökkäys oli oikeutettu, vaikka se sai myös yhtä pöljiä muotoja kuin Petäjän kirjoittama kritiikki. Hölmöilevää keskustelua kokeellisesta tai uudesta runoudesta oli käyty aiemminkin, mutta kyseinen tapahtuma avasi kaikki padot hetkeksi. Sen epäonniseen kaikuun törmäämme edelleen. Lehtien sivuilla ja kritiikkien kulisseissa elää kankea asetelma: uusi kokeellinen runous vs. runous. Kenelläkään ei kuitenkaan tunnu olevan käsitystä siitä, mitä kokeellinen runous on. Kokeellisuus näyttäisi määrittävän negaation kautta: se ei ole normaalia runoutta, Lauri Viita tai muut oikeat runoilijat eivät ole ikinä kirjoittaneet sellaisia runoja. Poesian julkaisema *Vastakaanon* antaa konkreettiset kasvot runoudelle, jota matkan varrella on kokeellisestikin tituleerattu. Älköön kukaan tulko höpsimään minulle mitään kokeellisesta runoudesta, jos ei ole tutustunut tähän teokseen!

Filosofiaa

Mitä kokeellinen runous on? Kirjan aloittavissa esseissä käydään läpi muun muassa kokeellisen kirjoittamisen historiaa, kokeellisen runouden kohtaamaa kritiikkiä sekä lukutapoja, ja se halvatun *Hesarigatekin* tulee mainituksi. Maaria Pääjärven, Teemu Mannisen, Kristian Bolmbergin ja Vesa Haapalan esheet ovat valaisevia. ’Kokeellisen runouden’ määrittämisen sijaan ne rakentavat kokoelman runojen ympärille kontekstin ja nostavat esiin kysymyksiä & teemoja. Tämä on hyvä ratkaisu, sillä määrittämisen antaminen olisikin tuomittu epäonnistumaan siitä syystä, että on äärettömän hankalaa löytää sellainen kriteeri, jonka perusteella kaiken kokeellisen runouden voi erottaa kaikesta muusta runoudesta. Kokeellisen runouden lajissa on ennemminkin kyse perheyhtäläisyydestä: jotain samaa, jotain muuta, jotain uutta, jotain vanhaa ja jotain varastettua, mutta ei yhtä keskeistä piirrettä, jonka kaikki kokeelliset jakaisivat.

Toisinaan runoudesta sanotaan, että se nimenomaan on todellista filosofiaa. Tämä väite on useimpiin filosofiarunoihin ja -runoilijoihin liitettyä yhtä suuri loukkaus filosofeja kohtaan kuin olisi loukkaus runoilijoita kohtaan väittää Ilkka Niiniluodon tieteenfilosofista duologiaa tai Suomen filosofisen yhdistyksen vuosittaisten yhden sanan kollokvioiden esitelmäkokoelmia siksi oikeaksi, todelliseksi runoudeksi. Kokeellisen runouden kohdalla ajatus

on kuitenkin sikäli sopiva, että sitä kirjoitetaan usein, vaikkei aina, metatasolla pohtien, runoutta ja runokieltä reflektoiden. Tämä jos mikä on filosofista toimintaa, vaikka lopputulema saattaakin näyttää joltain aivan muulta kuin filosofialta. Nimenomaan runoilemisen akti voi olla filosofinen ja jopa tehdä runoista filosofiaa. Paljon puhutut, toisinaan todelliset, toisinaan vain näennäiset yhteydet (mannermaiseen) kielifilosofiaan, jotka saattavat näkyä *namedroppingina* tai halpoina tehosteina kuten latteina paradokseina, eivät tee runoista filosofiaa. Keskustelussa ei aina muisteta, että viittaukset filosofiaan ovat eri asia kuin filosofia ja filosofisuus. Ehkä useimmiten olisikin paikallaan puhua runoilun filosofisuudesta filosofisten runojen sijaan. Lopputuotteissa eli runoissa filosofisuus voi antaa viitteitä itsestään esimerkiksi älyllisen leikin muodossa, kuten vaikka Mikael Bryggerin runossa ”Ikiliikkuja” (212). Filosofia voi heittää varjonsa tulkinnallisina näkökulmina, kuten käy Henriikka Tavin runossa ”Rukous II” (143), joka on Saima Harmajan erään runon valossa tehty tulkinta Harmajan päiväkirjamerkinnoista tai runon kautta syntynyt tulkinta Harmajan päiväkirjasta. Vesa Haapalan runo ”Puheenvuoro Kollokviossa” (372–373) kantaa filosofisuutta suuremmin. Se on liki tieteenfilosofinen kannanotto tiedemaailman konventioihin ja lässytyksiin. Oman lisänsä tuovat erilaiset sähköiset runot, joita on esitelty *Vastakaanonin* verkkosiossa¹. Nämä ohjaavat kokijaa

miettimään runouden filosofisia kysymyksiä kuten runon identiteettiä tai merkitysten syntyä, vaikka ne voivat myös jäädä esteettisiksi kokemuksiksi ilman sen pidempää häntää.

Kaanon

Koska tämä antologia on painava sanan kahdessa merkityksessä ja järjestää runokenttää jo pelkällä nimellään, on paikallaan puuttua syntyvään järjestykseen. Onko satumaa vai vuosikymmenmagiikkaa, että kansiin on rajattu juuri pophistoriassa ylitsekäymätön, mutta historian ymmärtämistä usein harhauttava kymmenluku? *Vastakaanonissa* aikakausi perustellaan muun muassa aktiivisten pienkustantamojen esiinnousulla vuosituhannen alkupuolella. Näistä pienkustantamoista runoyhdistys Nihil Interetin kanssa toiminut poEsa (nytemmin osuuskunta Poesia) ja Leevi Lehdon antamo ovat julkaisseet nimenomaan uudeksi tai kokeelliseksi runoudeksi miellettyjä painatteita. Valintaa perustellaan myös sillä, että 00-luvulla ovat yleistyneet runo- ja runousblogit, joissa julkaistaan kokeellista runoutta sekä keskustellaan, hetkittäin tulisestikin, usein juuri kokeellisuudesta. Kolmas aikakautta rajaava peruste on toteamus, että kolmannen vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä julkaistiin runoutta enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Hyväksykäämme kymmenlukulaisuus pienin varauksin: kirjallisuuden tutkijat tulevat löy-

tämään napisemisen aihetta aloitusajankohdasta, ja on toistaiseksi epävarmaa, sopiiko vuosi 2010 minkään loppukohdaksi, sillä kokeellinen kirjoittaminen elää jatkuvassa muutoksessa, kuten Mannisen kirjoittama katsaus kokeellisen kirjoittamisen historiaan todistaa. Saattaa olla, että 10-luvulla kokeellinen runous vasta räjähtääkin. Tai sitten voi olla, että osittain tähän antologiaan sisällyttämisen myötä kokeellisesta tulee luonteva osa valtavirtaa. Kokeellinen voi hyvinkin sulautua oppikirjoihin painettavan kaanonin osaksi, ja tämä antologia tullaan näkemään kokeellisen runouden lopullisena virallistajana.

Toinen järjestystä luova piirre on se, että kirjan runot on järjestetty periaatteiden eikä tekijöiden mukaan. Tämä on merkki kunnianhimoisuudesta, ja toimittajien jakoperiaatteissa päästään lähemmäksi kokeellisen runouden määritelmää. Tästä johtuen Juri Joensuun ja Harry Salmenniemen jäsentävät periaatteet ovat niiden väljyydestä huolimatta merkityksellisempiä kuin kirjoittajat ovat ehkä itse ajatelleet. Jos käy niin kuin pitäisi, että *Vastakaanon* päättyy tenttikirjallisuudeksi yliopistoihin, saatetaan 00-luvun kokeellisen runouden genreistä puhua tulevaisuudessa antologian luokittelevia periaatteita mukailen. Onhan kysymys tosiaankin kaanoneista ja niiden haastamisesta. Toisaalta, kirjaan sisällytettyjen runojen ja runoilijoiden ylitsevuotava paljous tekee puheen kaanonista nauret-

”Kokeellisessa runoudessa on aivan yhtä paljon tai vähän huonoa, typerää ja halpaa kuin muissakin runouksissa.”

tavaksi, ja vaikka kirja tarjoaakin nimessään kaanonin, niin runsautensa vuoksi tai ansiosta se heikentää kaanonin käsitettä.

Vaikeaa, vaikeaa

Lopuksi luovumme myytistä. Kokeellista runoutta kutsutaan herkästi vaikeaksi. Aivan liian usein näin tehdään vain sen vuoksi, ettei jostain runosta ole pidetty; ajatellaan, ettei sitä ymmärretty. Runosta pitäminen ei kuitenkaan ole runon ymmärtämisen ehto tai välttämätön seuraus. Kokeellisessa runoudessa on aivan yhtä paljon tai vähän huonoa, typerää ja halpaa kuin muissakin runouksissa. Vaikka, siinä määrin kuin kyseessä on jokin todella uusi, saattaa hieman pidempi viipyily runon parissa järjestää lukukokemuksen kauniimmiksi. Uuden kohdalla oivallus tai vahva lukukokemus vaatii hieman enemmän aikaa. Mutta jos mukana on pienikin yritys kommunikoida, niin kokeellinenkin runous joutuu nojaamaan ainakin jossain määrin lukijalle tuttuihin konventioihin (myös silloin, kun niitä tarkoituksella rikotaan), eikä matka ole niin pitkä kuin aluksi saattaa näyttää. *Vastakaanon* on enimmäkseen nimenomaan helppolukuinen. Ostakaa se ja lukekaa sitä jokellellä eduskuntatalon portailla.

Viite

- 1 Verkossa: <http://www.poesia.fi/vastakaanon/>